

Obrtnik ali umetnik?

»Če bi imel mnogo denarja, bi osnoval sanatorij za bolne vaške učitelje. Veste, postavil bi svetlo poslopje — zelo svetlo, z visokimi okni in velikimi sobami. Skrbel bi za lepo knjižnico, za godala, čebelarstvo, sadovnjak in zelenjadni vrt. Tudi predavanja bi se lahko vršila — o astronomiji, meteorologiji — učitelj mora vedeti vse, dragi moj, vse.« —

»Ko bi le vedeli, kakega pomena je pameten, izobražen učitelj za rusko vas! Pri nas v Rusiji bi mu morali ustvariti posebno ugoden položaj, dokler se še zavedamo da brez široko zasnovanega ljudskega izobraževanja razpada država, kakor hiša iz slabo žgane opeke. Učitelj mora biti umetnik, ljubiti mora svoj poklic. Pri nas pa je težak, pomanjkljivo izobražen in gre na vas učiti otroke z istim veseljem in isto ljubeznijo, s katero bi šel v prognanstvo. Lačen je, zbežan, v vednem strahu, da bo izgubil kruh. V resnici pa bi moral biti prvi mož na vasi, moral bi dati kmetu odgovor na vsako vprašanje. Kmetje bi morali videti v njem moč, ki zasluži upoštevanje in spoštovanje. Nihče ne bi smel biti toliko predrzen, da bi ga surovo nahrulil ali ranil njegovo človeško dostojanstvo, kakor to sedaj pri nas vsi delajo...«

Na te besede, ki jih je A. P. Čehov govoril M. Gorkemu nekoč v prejšnjem stoletju, sem se spomnil v času, ko se bližala nova državnega proračuna, doba, ki jo naši danski in češkoslovaški tovariši z veseljem preživljajo. Prvim bodo zvišali plače za 5%, drugim za 20%. Nam?

In še enih sem se spomnil: »Učiteljski teden je takle: V ponedeljek spoved, v torek obhajilo, v sredo narodni praznik, v četrtek cerkveni praznik, v petek pouk, v soboto učiteljsko zborovanje...« Izrekel jih je človek, ki bi mu v njegovem sedanjem poklicu morala biti misel vodilja pri vsem njegovem udejstvovanju Čehovljeva trditve, »da brez široko zasnovanega ljudskega izobraževanja razpada država, kakor hiša iz slabo žgane opeke.«

Ne izplača se na dolgo in široko polemizirati z omenjenim gospodom. Bilo bi tudi precej neuduhovito. Le na sledeča vprašanja naj bi odgovoril: Ali on ne praznuje državnih in cerkvenih praznikov? Ali se v svojem prejšnjem poklicu ni udeleževal zborovanj svoje strokovne organizacije? Teh odgovorov najbrže nikoli ne bomo dobili, ker bo gospod na vsak način hotel ostati — duhovit. Vsaj vse dotlej, dokler v štirih dneh zasluži več, ko učitelj pripravnik v enem mesecu. Ne verjamete?

Učitelj pripravnik dobi mesečno netto plače 855 din + 150 din stanarine = 1005 din + pavšalno natolcevanje kot priboljšek od

človeka, ki bi moral učitelja podpirati pri njegovem delu. Od teh 1005 din izda učiteljski pripravnik:

ker ni troglodit, za stanovanje	150 din
ker mora jesti, čeprav, skromno	420 "
ker ne živi v pragozdu tropskega pasu, za obleko, perilo, obuvalo, pokrivalo, perico	250 "
ker ni žival in se umiva, za milo, zobno kremo, brivca	30 "
ker ni kaznjeneč, za luč	30 "
ker ni analfabet, za znamke, dopisnice in pisemski papir	25 "
ker je organiziran, kakor vsak poslanec, krojač ali cestni pometač, za organizacijo	15 "

tako, da izda mesečno 920 din in da mu torej od teh skromnih izdatkov ostane 85 din

S temi 85 dinarji naj si privoščijo zdravniška, kadar je bolan, zobozdravnika, kadar ima votel zob, obisk kake razstave, gledališke predstave, kino, predavanja, nakup kake strokovne knjige, naročino časopisa ali revije, ali celo — bog nam bodi milostljiv — potovanje v inozemstvo, da bi tam izpopolnil svoje skromno znanje, ki mu je kot narodnemu učitelju, nujno in krvavo potrebno, škatlico cigaret, dozo aspirina, čašo čaja, kadar ga obišče tovariš, članarino za kulturna društva, nekaj dinarjev za brezposelne, ki trkajo na vrata njegovega »komfortnega« stanovanja...

Vraga! Saj postaja zadeva že zabavna, če ne bi imela še neke druge senčne strani. »Učitelj mora biti umetnik, ljubiti mora svoj poklic«, je rekel Čehov. Da, umetnik! Boljši od onega, ki oblikuje mrtev kamen, dokler bo oblikoval žive ljudi, žive duše, ki se ne dajo nategniti na enotno kopito, ne vlti v enoten kalup. Učiteljevo delo ni šablonsko, ne da se utesniti v suhe rubrike, in obrtniški posel. Zahteva čelga človeka, odprtega za vse trdote življenja, človeka z vedrim duhom in vedrim značajem. Skozi kovačnico njegovega duševnega vpliva gredo najmlajši člani narodne zajednice, bodoči tvorci državne usode. Zato mora biti učitelj čim manj obrtnik in tem bolj umetnik. Toda sam od sebe tega cilja nikdar ne bo mogel doseči. Na človekovo mišljenje in duševno razpoloženje vplivajo materialni in drugi činitelji zunanega sveta. In dokler bodo ti činitelji taki, kakor so do sedaj, učitelj ne more ljubiti svojega poklica. Ne more ga izvrševati kot umetnik, temveč le kot obrtnik. Rezultati takega dela se morajo pokazati že v bližnji bodočnosti. Če zahteva učiteljsko izboljšanje svojega materialnega položaja, depolitizacijo šole in stanu ter polno zaščito pred neosnovanimi napadi od strani raznih političnih žonglerjev, izvirajo te zahteve predvsem iz interesov naroda in države. Hudales Oskar.

Zadoščenje za grde žalitve učiteljstva

Mozirski učitelj Dušan Spindler oproščen krivde in kazni — Narodni poslanec Rudolf Pevec plača stroške

»Jutro« od 6. februarja t. l. prinaša pod gornjim naslovom sledeče:

Kazenski proces narodnega poslanca Rudolfa Peveca zoper mozirskega učitelja Dušana Spindlerja, s katerim se je bavilo sresko sodišče v Gornjem gradu, in po prizivu obdolženčevega branilca dr. Mejaka še okrožno sodišče v Celju, je izpadel docela v prilog obdolženca Dušana Spindlerja, učitelja v Mozirju.

Kakor smo že svoj čas poročali, je g. Pevec Rudolf na skrajno nekvalificiran način napadel na političnem sestanku JRZ v Mozirju dne 23. septembra 1936. učiteljstvo, češ da malo dela, da širi komunizem, da mu bo treba vzeti volilno pravico in še marsikaj. Na tem shodu se je zavzel za učiteljski stan Dušan Spindler, ki je na miren način reagiral na Pevečev napad ter med drugim izrekel poslušalcem: »Poslušajte, kdo je napravil za Mozirje več: ali skrahirani trgovec (misli je na Rudolfa Peveca, bivšega trgovca v Mozirju), ali pa pokojni učitelj Praprotnik (znan odlični javni delavec in sadjar)« Nasproti pristotnemu in za kandidatno listo JRZ za občinske volitve v Mozirju predvidenemu kandidatu Fortunatu Remšetu pa je dejal Dušan Spindler: »Gospod Remše, imam vas za po-

štenjaka, obžalujem pa, da ste si izbrali takšnega agitatorja«, s čimer je meril na Rudolfa Peveca.

Zaradi teh besed je sresko sodišče v Gornjem gradu obsodilo Dušana Spindlerja dne 11. decembra 1936. na 600 din denarne kazni pogojno za dve leti in na plačilo pravnih stroškov.

Okrožno sodišče v Celju pa je uvaževalo priziv in je s sodbo od 23. januarja oprostilo Dušana Spindlerja vsake krivde in kazni ter je naložilo plačilo celotnih stroškov zasebnemu tožitelju Rudolfu Pevecu. Okrožno sodišče v Celju utemeljuje oprostilo sodbo s tem, da je Rudolf Pevec s svojim napadom na učiteljski stan dal neposredno povod Dušanu Spindlerju za to, da je izrekel inkriminirane besede, da je torej razžalitev vrnil, nastopal je kot pripadnik učiteljskega stanu v obrambi svojih upravičenih koristi in upravičenih koristi svojih poklicnih tovarišev, zaradi česar je bilo treba v smislu § 306. kaz. zakona Dušana Spindlerja oprostiti od obtožbe zaradi prestopka zoper čast.

O tem dogodku je bila svojčas informirana vsa javnost in se je zgražala, da se na ta način napada učiteljstvo, ki je tudi v tem procesu dobilo popolno zadoščenje.

Smisel stanovske organizacije

Učiteljsko združenje je tip stanovske organizacije intelektualcev, v kateri članstvo ni duhovno podrejeno kakršnikoli oligarhični upravi, vsiljeni od zgoraj. Z dekretom se ne more spremeniti niti karakter posameznega človeka, a še toliko manj stanovske vrste organiziranih intelektualcev. To se je izkazalo kot neizprosna življenjski zakon v času prejšnjega komisarjata. In prav na osnovi tega zakona je bila izvoljena centralna uprava na novosadski skupščini z 90 % voljo vseh delegatov. Iz tega sledi, da sloni ta uprava na moči celokupnega članstva, kar naj utrdi strukturo organizacije v našem stanovskem združenju.

Po takem izrazu volje in zavesti odločnosti ima pravico smatrati se enakopravnim članom skupine vsakdo, ki zanjo čuti in ki svobodno izraža svoje mišljenje o delu organizacije. Na ta način postaja združenje skupnost čutov in mišljenj, stremljenj in volje vseh svojih članov. To je obenem tudi naravni razvoj v obstoj vsake solidne organizacije. Vse je v nas, zaradi nas in naše, odvisno od odnošajev in moči organizacije.

V interesu zakonitosti in socialne pravice bi se moral vsak član združenja odreči prehodni kondiciji v primeru varljive in osebne konjunkture na račun skupnosti. In če bi bilo še toliko strahu pred posameznimi skušnjavami in žrtvami, za celoto je nujno potrebno, da imamo popoln smisel kolektivnosti, kajti niti eden izmed nas ne bi mogel ravnodušno gledati, kako se brez prave potrebe družbe gaji avtonomija stanovske organizacije.

V primeru nujne obrambe je organizacija kot celota živlega organizma dolžna nuditi primeren odpor napram močnejšemu in uvesti primerno taktiko pridobivanja napram šibkejšemu. Organizirani in složni bomo spoštovali po moči in veličini zasluženega priznanja napram združenju, dasiravno nam močnejši ne bo izkazoval ljubezni. To je življenjski raison vsake organizacije in potemtakem tudi

našega združenja zaradi ustvaritve vitalnih interesov v okviru obstoječih društvenih pravic in državnih zakonov.

Naročene brošure, letaki, dogovori, štetje, agitacijsko delovanje, tiskane liste pred volitvami nove uprave na novosadski skupščini, vse to je bilo afirmiranje pripravljene akcije, ki je nastopila po skupščini. Interes nekaterih je bil močnejši od tovariške solidarnosti in naloge glavne skupščine. Sposobnosti g. Dimnika in taktičnosti predsedništva, kakor tudi svečani resnosti skupščine same, se imamo zahvaliti, da ni prišlo do eventualnega iznenadenja od nezaželjene strani, česar se je manjšina nadejala in eventualno tudi pripravljala.

To se je moglo sklepati po njihovih izjavah pri opravičevanju neuspeha in pri govorih o poteku in rezultatu volitev. Še v Novem Sadu so naglašali, da bodo povsem spremenili izraz skupščine s pravi razpoloženjem članstva pri volitvah uprav sreskih društev.

Medtem po številu sreskih odborov, ki so se izjavili proti centralni upravi, je ugotovljeno, da se izraz novosadske skupščine ni spremenil s volitvami sreskih društev v korist favorizirane manjšine. Čemu so potemtakem bile obljube in ustvarjanje zamegljenosti o volinemu času sreskih skupščin? Stanje se ni spremenilo niti ne kaže znakov spremembe v smislu stremljenja navzdol.

Namesto izvršenih obljub jim je ostala še nada, ki je enaka dobitku premije na loteriji med tisoči igralci na slepo srečo. Tendence duhovnega stremljenja navzgor, v duši vsakega zavednega člana za dobro skupnosti poleg vseh skušenj in žrtev, kristalizira solidne plasti energije za prosperitetno svojega združenja po intencijah in delu centralne uprave v duhu sarajevske deklaracije. Po vsem tem ne obstoja potreba po štetju sreskih uprav, nego po pripravi za nove napore in podvige. Gligor Čikara.

Počastitev spomina Antona Hrena

»Učiteljski dom v Mariboru je na Svečnici na svečan način odkril spominsko ploščo svojememu zaslužnemu idejnemu očetu, ustanovitelju in dosmrtnemu predsedniku pok. tov. Antonu Hrenu. Penzionat v Kosarjevi ulici se je odel v praznično obleko, da daje dostojen okvir za to domače slavo. Številni gostje iz učiteljskih vrst ter mnogi zastopniki raznih mariborskih društev in korporacij so dokazali, kako veliko spoštovanje je užival naš pokojni tovariš Hren.

Predsednik Učiteljskega doma, tovariš Rajšp, je uvodoma pozdravil številne zastopnike in osebnosti, ter nato v daljšem govoru očrtal življenjsko delo pokojnika, poudarja-

joč zasluge pokojnika na narodno obrambnem in gospodarskem polju. Med drugim je govornik poudaril in prikazal prizadevanja in skrb pokojnika za Učiteljski dom in njegov penzionat.

Govoru je sledil molk. Grobna tišina nas je objela in čutili smo, dragi naš Tone, kako nas gledaš s svojim resno milim pogledom in nas bodiš k nadaljnjemu delu.

Učiteljski pevski zbor, ki je istotako ustanovljen na pokojnikovo iniciativo, je zapel dve pesmi, med njima »Gor čez izar«, miljenko pokojnega Toneta Hrena.

Tebi pa, naš ljubi, dragi, nesmrtni tovariš Hren, kličemo: Večna Ti slava! S. F. B.

„Preglednik“

Učitelj Dupica je zaupno izvedel, da pride prihodnjega dne preglednik nadzorovat njegovo šolo. Zaradi te vesti mu je bil pokvarjen ves večer. Klavirno je v krčmi povešal glavo in še vino ni imelo pravega okusa. Že po prvi četrtinki je vstal in se odpravil.

»Kam pa, gospod nadučitelj?« so se čudili vaščani, ki tega niso bili vajeni.

»Eh«, zamahne Dupica z roko. »Same sitnosti! Jutri pride preglednik, pa moram biti čil in zdrav!«

Vaščani so se razburili:

»Zlodja! Preglednik! Da pride jutri, pravite? Župan pa ni nič oznanil! Kdaj pride? Kje se bo ustavil?«

»Kje neki! V šoli!« odgovori Dupica in se čudi: »Pa kaj vas to zanima? Pravočasno odpravite otroke z doma, pa bo vse prav in dobro. Vse drugo prepustite meni!«

»Otroke, pravite? Ta pa je pametna!« kimajo vaščani. »Nič se ne bojte, bodo že pravočasno v šoli!«

A učitelj Dupica jih več ne posluša. Slabe volje pozdravi in jo maha proti domu. Tam pregleda še enkrat pisarno, če je vse v redu, potem pa zgodaj leže v posteljo.

»Veš,« pravi ženi, »naše ljudstvo vendar ni tako slabo, kot pravijo. Za vse se zanima! Ko sem jim danes v krčmi povedal, da pričakujem preglednika, so hoteli vedeti vse močocne podrobnosti: kdaj pride, kje se najprej ustavi. Pa ga morda ne mislijo sprejeti s slavaloki in godbo?«

A žena je tiho in spi. Tudi Dupica zapre oči, da bi zaspal. Pa ne more! Zato odpre oči in se zamisli:

»Tako bom naredil: Vsemu pouku bom dal moderno lice, tako imenovano enoto! Okrog ure naj se vse suče! Pri računstvu bomo računali, koliko ur je nekdo brez plače,

če jo dobi desetega namesto prvega. Pri jezikovnem pouku bomo analizirali stavek: »Ko je prišel ata sinoči domov, je mama pogledala na uro.« V zgodovinski uri bomo obravnavali čas, ko je živel človek, ki je težko čakal, da pride njegova ura. Pri gospodarstvu bomo izračunali, za koliko bi se povešale občinske doklade, če bi si šola nabavila novo uro. Pri risanju bomo narisali šolsko uro, kakršna je bila, ko je še tekla in je imela še oba kazalca. V lepopsni uri bom narekoval stavek: »Ta ura se vleče kakor jara kača.« Pri telovadbi pa bomo breali z nogami, kakor da oponašamo nihanje nihala na stenski uri. Tako bo ves pouk moderen in zanimiv! Odlična ocena mi ne more uiti!«

Sele proti jutru je Dupica zaspal. Še neprespan in nespočit je moral vstati. Ura je bila sedem. Hitro se je odpravil v pisarno in čakal, kaj bo.

Okrog pol osmih mu je udaril čuden šum na uho.

»V glavi mi šumi«, pomisli. »Slabo sem spal! Oh, da bi le šlo vse po sreči!«

In je naslonil glavo na roke, da še enkrat predela učne slike o uri. Pa se vrata odpro in v pisarno pridirja učiteljica Minka:

»Gospod upravitelj! Pred šolo pa je cel semenj! Kaj pa je?«

»Kakšen semenj?« se začudi Dupica in že odvihra iz pisarne prek hodnika po stopnicah navzdol. Odpre vežna vrata in obstane kakor kip.

Ves prostor pred šolo je poln otrok, žensk in moških. Skoraj vsa vas je zbrana. Vsak nosi kako žival v naročju. Ta prašiča, oni kopuna, tretji mačka. Da, nekdo je še kanarčka v kletki tolažil.

»Za božjo voljo, ali ste vsi znoreli?« se prime Dupica za glavo. »Kaj pa je?«

Ljudje se presenečeno spogledujejo in eden možakarjev pravi:

»Ja, ali niste rekli, da pride preglednik?«

»Seveda pride!« vpije Dupica. »Pa kaj ima preglednik opraviti z vašimi prašiči, kopuni in mačkami?«

»Glej ga!« se jezi možakar. »Kako, da nima! Saj jih vsako leto pregleduje, če so prav rezani!«

»Človek božji!« krili Dupica z rokami. »Saj to ni tisti preglednik! Šolski preglednik pride, šolski! Šolo pride nadzorovat, otroke poslušat in mene... O, mene bo kap! Pa še otroci so vmes! Brez knjig, brez zvezkov... o, mene bo konec!«

»Ja, pa zakaj niste tega povedali sinoči!« se jezi možakar. »Preglednik ste rekli, ne pa nadzornik! Kdo je še kdaj slišal, da pravite nadzornikom po novem preglednik? Saj sem zadošti star, pa kaj takega še nisem slišal! Moj oče in moj stari oče in vsi moji pradedi so poznali le ene vrste preglednikov in to so bili taki, kakršnega smo danes mi pričakovali! Zakaj ne govorite slovenski?«

»Ali človek božji«, vzdihuje Dupica. »Vi tega ne razumete. Ta, ki pride, ni pravi naš nadzornik, ta je samo nekač namestnik... Joj, kako bi vam pojasnil?«

»Pa mu recite namestnik nadzornikov ali nadnadzornik ali podnadzornik ali kakor hočete, samo preglednik ne!« godrnja možakar in se obrne, da odnese svojega prašiča spet domov.

Tudi drugi vaščani se odpravljajo. Godrnjajo in se jeze. Tedaj pridvi od nekod lep avto in obstane pred šolo. Ura bije osem. Iz avta stopi šolski preglednik in obstane že na stopnicah vozila. Zmiguje z glavo in se prireže skozi gnečo do Dupice:

»Kaj pa je to?« vpraša. »Namesto da bi poučevali, kupčujete s prašiči in kopuni!«

Dupica zajeclja: »Gospod preglednik, saj ni tako...«

»Le tiho!« se jezi gospod. »Saj vidim, kako je! Pa še polno otrok je vmes!«

»Kriv je preglednik!« vzdihne Dupica, ki se mu že v glavi vrti od vsega hudega.

»Tako?« lovi gospod preglednik sapo. »Jaz sem kriv? Seveda, ker sem prišel, kaj ne? No, veste kaj, ta je pa prehuda!«

A Dupica ga več ne sliši. Sesedel se je ob vratih na stopnico, naslonil glavo na podboje in padel v nezavest.

—bič—

Izgubljena mladost

Ko je prišla v Dotoče, je bila mlada, lepa in elegantna. Vaščani so se ozirali za njo, ko je šla po vasi in so govorili: »Lepa je naša gospodična učiteljica.«

Toda kmalu je začela bledeti, otožnost se ji je razpregla po obrazu. Se je bila vesela, kadar so prišli tovariši in tovarišice s sosednjih šol, v gostilni pri Županu so navijali gramofon in ob zvokih pesmi o ljubezni in toplih deželah so zažareli obrazi, teden pa je bil ves mrk in turoben.

Daleč je bilo mesto in življenje, ki ga je bila vajena do zdaj. Stela je dneve do Božiča, štela jih je do Velike noči in je pričakovala počitnice — zopet se je vrnila cvetočih lic in prijaznih besedi. Ko pa so zaglohtali po dolini temnorjavi valj planinskih voda, ko je megla objela krog in krog dolino in je dež rosil z neba ves dan, teden za tednom, je zopet utihnila. Zaprla se je v sobo in svoje misli vase; ljudje so govorili: »Dolgčas je naši gospodični.«

Hodila je na pošto in kadar se je vračala ter se ustavila pri županu tedaj je v njenem obrazu žarela nada in vesel lesk v očeh, zadovoljno se je nasmejal tudi stari župan in jo pozdravil s prijazno besedo.

In sta se razšla zadovoljna, ona radi pisma, a on radi smeha v njenih očeh.

Potem so prihajala pisma vse bolj poredko in Doroteja je šla mimo županovih, ne da bi se ustavila.